

A PESTI VIGADÓ.

Irta: *Mesterházy Jenő.*

FARSANG idejében vagyunk, a vidámságok, mulatságoknak majd csak hamvazószerdán abbamaradó végnélküli sorozatában. Nincs nap, hogy meg ne emlékezzenek különféle táncmulatságokról, bálokról. Külön rovata van az ujságoknak a «báli étszakákról», melyben a legkülönfélébb foglalkozási ágaknak, egyesületeknek, iskoláknak, sőt hitfelekezeteknek reggelig tartó vigasságáról olvashatunk. A sokféle mulatságok közül a legfényesebbek a pesti Vigadóban zajlanak le.

Ennek a hatalmas, érdekes épületnek helyén egykor a pesti Redoute állott, melyet a kiváló neoklasszikus építész: Pollack Mihály tervei szerint kezdtek építeni 1830-ban és csak 1847-ben fejezhettek be. Az is a nagy vigasságok céljaira épült, de mert megjelölésére akkor még nem volt meg az alkalmas vigadó szó, hát a francia redoute szóval nevezték el. Franciaországban így hívták régebben az álarcosbálokat, valamint azokat az épületeket, hol ezeket a bálokat rendezték. Azért nevezik sokan még ma is a pesti Vigadót Redoute-nak. De még másra is alkalmas volt ez a régi, szép épület. 1848-ban itt nyitották meg az első népképviselői országgyűlést. Itt mondta július 11-én Kossuth Lajos azt a felejthetetlen beszédét, melyben 200.000 ujonc megajánlását és 42 millió forint megszavazását kérte nemzetétől, mert a haza veszélyben volt. Mindnyájan tudjuk, hogy egyhangúan zúgták a jelenlévők az indítványra a lelkes «megadjuk» szót. Így született meg a dicsőséges honvédsereg. És így értjük meg, hogy mikor 1849 májusában a magyar honvédeknek fegyverrel kellett visszafoglalni Budavárát, a magyargyűlölő Hentzi, noha Pest felől senki sem bántotta a császári védőket, összelövette a gyönyörű dunaparti palotasort. Dühének központja a Redoute volt, hisz ott szavazták meg Hentzi szerint a «lázadó» magyarok az «átkos» honvédsereget és a lábraállításához szükséges pénzt... A pompás Redoute majdnem földig égett. Budavárát ugyan visszafoglalták, de szabadságharcunk mégis elbukott és jött nyakunkra az önkény. Dermedten szenvedte nemzetünk végig az elnyomatás első évtizedét, mikor a solferinói csatavesztés végleg megbuktatta a mindenható Bach Sándort és így kissé megkönnyebbült elnyomott nemzetünk. A leégett Redoute-ot már korábban is szerette volna a pesti városi tanács felépíttetni, de erre csak 1860-ban kerülhetett sor. A negyvenéves Feszl Frigyes nyert megbízást arra, hogy a leégett Redoute helyére újat építsen. Vele 1862-ben kötötték meg a szerződést azzal az óhajjal, hogy két éven belül építse meg az új Redoute épületét 390.000 frt-ért.

Feszl Frigyes a legnagyobb lelkesedéssel fogott munkájához. Korának egyik letehetségesebb építésze volt, aki a szabadságharc előtt már 19 éves korában a müncheni akadémián folytatta azokat az építészeti tanulmányokat, melyeknek alapjait Pest egyik leghíresebb építőmesterénél, Hild Józsefnél sajátította el. Két évi müncheni tanulás után beutazta Németországot, Dél-Franciaországot és Olaszországot. Híve lett testestül-lelkestül annak az új művészeti iránynak, mely a művészet minden ágára hatott és leghamarább

az irodalmi téren indult meg. Ez volt a romanticizmus, mely hadat üzent az addig uralkodó neoklasszicizmusnak vagy empirenek és minden vonalon az újat, szokatlant és nemzetit akarta megvalósítani. Az építészet terén a régi klasszikus görög-rómainak hátat fordítottak és belemérültek a középkor emlékeinek tanulmányozásába és utánzásába. A régi román, gótikus és arab épületek formakincséből mint új eszményből próbáltak valami újat, az addigitól eltérőt alkotni. Ebbe az újba igyekeztek nemzeti szellemet is belevinni. Nem mindenkinek sikerülhetett ez és legtöbbször a középkori régiségnek is csak utánzóik lettek, mégcsak nem is ügyes összeolvasztói a középkori építészet formakincsének. Szerencsés kivétel volt még a külföldi romantikus építészek között is Feszly Frigyes.

Az új irány hatása alatt nálunk is romantikus stílusban épült az a néhány középület, sőt magánház is, melyek a szabadságharc bukása után létrejöttek. Ebben a stílusban dolgozik még az öreg Hild József is, aki a városligeti Hermina-kápolnát építi. A fiatalok közül pedig Feszly kortársa, Ybl Miklós is a romantizmus jegyében kezdi és fejezi be a főteli templomot és néhány bérházat, Pán József pedig a Karátsonyi-palotát Budán. Egyik sem alkotott azonban megközelítőleg olyan nagy dolgot, mint Feszly Frigyes, ki 1852-ben mintegy kipróbálja tervezési készségét azon a bérházon, mely még ma is látható a Nádor-utca és a Széchenyi-utca sarkán. Ez az épület valóságos előmunkája elkövetkezett nagy alkotásának, a pesti Vigadónak.

1865-ben készült el a pompás mű, mely még azokat is meglepi alakjával, kik az építészeti stílusok elemzésével ritkábban foglalkoznak. Ami elsősorban szokatlan még az egyszerű szemlélőnek is, hogy ehhez hasonló épületet nem talál még egyet az egész fővárosban. Hozzátehetjük mindjárt, hogy nemcsak az egész fővárosban, de az egész országban, sőt még azon kívül párját sehol sem találjuk. Hányszor halljuk, hogy fővárosunk bérpalotái tömegükben nagyon emlékeztetnek elsősorban Bécs, de akár Berlin, Párizs, általában Középeurópa legtöbb, a 70-es, 80-as években épült palotájára. Ennek magyarázata az, hogy a romantizmus után fellépő neo-renaissance vagy neobarokk ismét egy nemzetközi építészeti stílust alkotott, melyben egyéni nemzeti sajátosságok nem alakulhattak ki nagy kárára az építőművészetnek, de sablonos egyformaságokat hoztak létre. Feszly Frigyes Vigadójával sajátosan eredetit alkotott, mit bárki is észrevehet, ha nem sajnál csak fél órát is arra, hogy alaposan szemügyre vegye legalább külsejében ezt a nagyarányú, pompás palotát, melyet egyesek 1867-ben még Vigadónak hívtak és írtak.

Mint már említettük, az épület főhomlokzatával a Duna felé tekint, miként egykori elődje, a Redoute. Földszintjét hatalmas, félköríves árkádsor nyitja meg, mely három részre tagolódik. A középső, szélesebbik szakaszban öt bejáróív van szorosan egymás mellett, a jobb- és baloldali szakaszon pedig egy-egy bejáró van, összesen tehát hét. Ezek elé gördülnek az autók tömegei egy-egy nagy hangverseny vagy fényes bál alkalmával. Mert azt talán mondanunk sem kell, hogy a Vigadó nemcsak táncmulatságok helye. Sokkal nagyobb szerepe és kulturális jelentősége van abban, hogy a legelőkelőbb hangversenyek és nagyobb kultúrkongresszusok is itt zajlanak le. Legutóbb is, alig másfél esztendeje, itt tartották meg a felsőoktatási kongresszus megnyitó ülését, melyen a Kormányzó Úr Ófőméltóságával az élen megjelentek az összes főiskolák, egyetemek, egyéb tudományos intézmények és egyes minisztériumok legkiválóbb munkásai és képviselői. A meghívottak

nagyrésze bizony gyalogosan jött el a megnyitőülésre és így nem az árkádsor homlokzati hét átjáróján siettek be, hanem az árkádsor északi és déli végén lévő bejárókon, melyek fölé ez van írva aranyos betűkkel: Menetjegyiroda; a déli végén meg: átjáró a menetjegyirodához. Ennek a magyarázata, hogy a Vigadó északnyugati földszintes részén van az ugyancsak forgalmas menetjegyiroda, mely úgy a külföldi, mint a belföldi utazóknak tetemesen megkönnyíti az utazástól elválatlan jegyváltást és a külföldi utazáshoz szükséges idegen valuták beszerzésével járó műveleteket. Ezeknek a menetjegyirodáknak helyiségei a Vigadó-utcai homlokzat földszinti helyiségeinek egy részét töltik ki. A déli oldalhomlokzat földszintje fölött is olyan felírások vannak, melyekből éppen nem következtethetünk arra, hogy a Vigadó-épület Deák Ferenc-utcai oldalhomlokzata előtt állunk. A felírás szerint is ezen az oldalon van Budapest Székesfőváros idegenforgalmi hivatala. Ebben az utcában tehát különösen akkor van nagy forgalom, mikor tavasszal a nagyszerű árumintavásárra vagy tenyészállatvásárra, nyáron pedig a Szent István-hétre tódulnak hozzánk a külföldi utasok. Ilyenkor a hivatal ajtaja és ablakai fölött ott lebegnek a számottevőbb nemzetek kisebbmértű zászlócskái, melyek élénk színeikkel úgy hatnak, mintha egy nemzetközi nagy hotel hivatag jelvényei lennének. — Miből lehet mármost valahogyan mégis észrevenni, hogy ez a hatalmas palota nemcsak menetjegyiroda, idegenforgalmi hivatal, meg a sörözőhelyiség? Próbáljunk erre is megfelelni. A főhomlokzat hatalmas bejárói fölött, az őt, szorosán egymásmellé sorakozó bejárók fölött óriási méretű ablaknyílások vannak, felfelé megnyújtott, kissé patkóalakra emlékeztető félköralakú ívekkel. Karcsú, vékony oszlopok választják el egymástól a hatalmas ablaknyílásokat. Mindegyik oszlop előtt egy-egy táncoló, flótás, cintányéros, hárfás vagy castagnettás, kőből kifaragott alak. A jobb- és baloldali, egy-egy hasonló nagyméretű ablakkal és ajtóívvvel áttört homlokzati részek hatalmas oszlopnyalábokkal vannak elválasztva az ötszakaszos középső résztől. Ezek az oszlopok, mint hatalmas pilonok felnyúlnak az épület tetejéig, ott lőrészzerű kis oromzatban végződnek és széleit alkotják egy kerek ablakkal díszített háromszögű oromfalnak. Tehát jobbról is, balról is egynek-egynek. Ezekben a szélső oszlopnyalábokkal keretezett homlokzati részekben még erkélyzet is van, melyre az óriási ablak alól két-két ajtónyílás is vezet. Az erkélyzet egyvonalban van a hat kőből kifaragott zenélő alakkal, mely alakokkal egyvonalban, mintegy a hatalmas oszlopnyalábokat körülzáncoló, görögös ruházatú táncoló női alakok vannak féldomborművű formában kifaragva. Úgy a domborművek, mint a hat zenélő alak a művészettörténelemben nem eléggé méltatott Alexy Károlynak művei, aki a szoboralakok talapzatába is belevészte nevét és az 1864. évet, a szobrok alkotási idejét. Faragott négy-négy zenélő női alakot Alexy a Vigadó északi és déli oldalhomlokzatára is. Az északiak közül márcsak egynek a feje látható. Szándékos rombolás pusztíthatta el ezeknek a fejét és valamennyinek a kezét. Csodálatos, hogy a székesfőváros, mely újabban különösen nagy gondot fordít a művészi emlékek karbantartására, ezeket a szobrokat, de magát a Vigadó-épületet sem méltatja kellő figyelemre. Feltűnően látható jele ennek egy bokornyira megnőtt bozót, mely éveken keresztül ott látható már az épület főhomlokzatának déli végén. Sajnáltnivaló ez azért is, mert a Vigadó-épület, melyben Feszli Frigyes a romanizáló és keleti arab építészeti vonásokat legegényiebben és legeredetiebben olvasztotta össze magyaros díszítő ornamentumokkal is, olyan páratlan épület,

melynek megalkotásával Feszl előfutára lett annak a mozgalomnak, mely Lechner Ödön nevével van kapcsolatban. Annak a Lechner Ödönnek nevével, aki néhány évtizeddel Feszl munkássága után kezdte meg működését és aki a budapesti Postatakarék palotájával, a kecskeméti városházával és még több pompás épületével az önálló és nagyobbarányú magyaros építészeti stílust akarta megteremteni. Feszl olyan zseniális épületet alkotott, melyet semmiféle stílusba a korabeli kritikusok besorozni nem is tudtak. Ezért álltak meg értetlenül a zseni műve előtt és inkább gáncsolták, a helyett, hogy kellőképpen méltatták volna. És mert az építészeti tiszteletdíj körül is méltánytalanul járt el a pesti városi tanács, közte és Feszl között pereskedés támadt, melynek eredménye a jövőben Feszl teljes mellőzése lett. Ha a körülmények nem szerencsés alakulása folyamán így bántak el Feszl-lel, korának páratlan romantikus magyar építőművészevel, akkor legalább elmúlása után kell arra törekednünk, hogy ezt az épületet a legfőbb gonddal őrizzük meg a messze jövőnek. Feszl a legnagyobb gonddal tervezett meg a Vigadónál mindent olyannyira, hogy még az ajtókilincsek megmintázására is kiterjedt a figyelve. A hatalmas előcsarnokot, pompás lépcsőházat és a rendkívülien magas nagytermet, kistermet, művészszoját és büfféhelyiséget is az ő indítványára ékesítették a leghíresebb freskőfestők és szobrászok.

A lépcsőházban pl. Lotz Károly és Than Mór festették meg Tündér Ilona és Árgirus királyfi mondájának ama részét, mely a királyfinak Tünderországba való megérkezését állítja elénk. Ez a hajdan gyönyörű kép szinte felismerhetetlenül elfakult és csak aki tudja mit akar ábrázolni, az fedezhet fel nehezen egy-két színesebb motívumot rajta. Az ú. n. büfféhelyiségnek két képe pedig, mely az egész falmezőt kitölti, el van rejtve, mert hangversenyek alkalmával ez a művészszoja és így az el van zárva a nagyközönség elől. Az egyik kép Attila lakomáját ábrázolja Than Mórtól, a másik pedig Wágner Sándor legszebb képe: az ifjú Mátyás király legyőzi a cseh Holubárt, az óriás vitézt. A pazar kivitelű, hatalmas méretű bálterem kazettás mennyezetét már megbámulhatja mindenki: Than Mór festette meg a folyóvizek allegóriáit.

A gyönyörű épületet Feszl az önkényuralom idején alkotta. Hazafias érzületének azzal is kifejezést óhajtott adni, hogy az épület külsején a nemzet nagyjainak mellszobrait is megmintázta. A főhomlokzaton így kapott helyet tizenhárom történelmi kiválóságunk, mint pl. Nagy Lajos, Hunyadi János, Mátyás király, Attila és Szilágyi Erzsébet mellett egy 14. alak Vabula Jakab személyében. Hogy ki volt Vabula Jakab, azt nehezen sikerült kinyomoznunk, mert semmiféle utódjára nem bukkantak a főváros területén. Hogy az országoshírű nagyok közé mégis bekerült egy ismeretlen nevű férfiú, ebből csak arra lehetett következtetni, hogy valamiféle pesti nagyság lehetett a régi időkbelől. És valóban helytálló volt a föltevés. — Ez a Vabula Jakab-szobor Pest városnak a török uralom utáni időkbelől való első bíróját akarja ábrázolni. De nem Vabula, hanem Vatula volt a neve. Mikor szobrát kifaragták a Vigadó részére, rosszul olvasták ki a nevét a városi jegyzőkönyvekből és így lett belőle Vabula — Vatula helyett. De ha helyesen is írták volna a nevét . . . ki emlékezne az egykori harmincad-hivatal ellenőrére, mikor az nem is a polgárok, hanem felsőbb parancsra foglalta el a bírói széket (polgármestere Pestnek u. i. csak 1773 óta volt) és tisztében ez a Vatula János Jakab mindössze csak egy évig volt, mert lemondott, keveselven a fizetést, amely még 1694-ben mindössze évi 100 tallér volt.